

Overdenking

DUNCAN:

Hier staan we dan. Jij, Rosaliene, en ik, Duncan, als voorgangers en vertegenwoordigers van kerken die een rol speelden in het koloniale en slavernijverleden van Nederland dat we vandaag herdenken. Op een historische plek, in de Nieuwe Kerk midden in Amsterdam, waar dat verleden heel tastbaar dichtbij komt in het praalgraf van Michiel de Ruyter én sinds vorig jaar de gedenksteen voor Anton de Kom.

Niet alleen op deze plek, ook in wie wij zijn, waar wij vandaan komen, is dat verleden aanwezig. Ik stam af van tot slaaf gemaakte voorouders. Jij van witte voorouders die in de tijd van slavernij leefden, en er – niet ondenkbaar – een weinig kritische mening over hadden.

ROSALIENE:

Dat is ook precies waarom wij hier niet alleen staan, maar samen.

Omdat ik met jou ons gedeelde verleden onder ogen wil zien.

Omdat ik mijn ogen niet langer wil sluiten voor de doorwerking van het slavernijverleden in het hier en nu en de ingesleten denkbeelden, waar ook ik me schuldig aan maak.

Ik sta hier niet tegenover jou, maar naast jou. In de overtuiging dat wij geroepen zijn, zwart en wit, om samen en met onze kerken, het ongemakkelijke gesprek te voeren en concreet stappen te zetten naar een heilzame verwerking van het slavernijverleden.

DUNCAN:

Als kerken willen wij ons daarbij laten inspireren door Gods woord, de Bijbel, als bron van geloof, hoop en leven.

ROSALIENE:

Die Bijbel lezen we vandaag door de bril van dat slavernijverleden en de heilzame verwerking ervan. Om te ontdekken hoe God ons roept richting een gezamenlijke toekomst.

In de eerste lezing spreekt de Oud Testamentische profeet Jesaja over de 'Dienaar van de Heer'. In de kerkelijke traditie wordt deze dienaar ook wel geïdentificeerd met de figuur van Jezus Christus. Die op zijn beurt ons hier en nu inspireert om zijn voorbeeld van dienende liefde te volgen.

Jesaja typeert deze dienaar als zorgzaam en zachtmoedig. Die zich evengoed vurig en onvermoeibaar inzet om gebroken mensen recht te doen en wie onderdrukt worden te bevrijden. 'Het geknakte riet breekt hij niet af, de kwijnende vlam, zal hij niet doven'.

DUNCAN:

Dat geknakte riet roept bij mij direct het beeld op van mijn betovergrootmoeder, Kitty Maria, geboren in 1803. En van mijn overgrootvader, haar zoon Azor Petrus, die in 1846 geboren werd.

Hebben zij kracht geput, troost of herkenning gevonden in de figuur van de dienaar? Voelden zij zich door God gesteund te midden van alle onrecht en onvrijheid?

Ontworteld waren Kitty en Azor, geboren in slavernij én ballingschap.

Die ervaring heeft er ongetwijfeld voor gezorgd dat iets in hen knakte.

Hoe hebben zij zich in vredesnaam staande weten te houden te midden van slavernij en de onderdrukking die daarmee gepaard ging?

Kan het zo zijn, dat, ondanks het feit dat hun lichamen geknakt moeten zijn geweest, hun geest niet gebroken was?

ROSALIENE:

Wanneer ik denk aan Kitty en Azor, aan de ontelbare zwarte lichamen, die meer dan twintig generaties lang geknakt en gebroken werden...

Aan het feit dat ook na de afschaffing van de slavernij de meest basale rechten niet van toepassing geacht werden op zwarte mensen, en dat dit wereldwijd, institutioneel, en ook door kerken werd gelegitimeerd... Onvoorstelbaar...

Maar het is gebeurd. En het staat diametraal tegenover de houding van de zorgzame en zachtmoedige dienaar uit Jesaja. Die tot het uiterste gaat om mensen recht te doen, wie geketend zijn vrij te maken en wie geknakt zijn, op te richten.

DUNCAN:

Jesaja herinnert mij eraan dat God het onrecht niet wil. Dat God altijd al in de geschiedenis mensen riep om onrecht aan de kaak te stellen, zich ertegen te verzetten. In de tijd van de slavernij zijn dappere mannen en vrouwen opgestaan, die zich op verschillende manieren tegen dat systeem verzet hebben.

In Suriname waren het Baron, Boni en Joly Coeur die zich verzetten door naar de bossen te vluchten. Door plantages aan te vallen en hun lotgenoten te bevrijden. Op Curaçao kwam Tula op voor de vrijheid van tot slaafgemaakte mensen. Zijn opstand kostte hem het leven. Hij werd ondersteboven geradbraakt en onthoofd.

One-Tété Lohkay van Sint-Maarten ontvluchtte op jonge leeftijd in haar eentje de plantage waar ze te werk gesteld was. Ze werd opgepakt en als represaille werd één van haar borsten afgesneden. Haar lichaam werd geknakt, maar haar geest werd niet gebroken: een jaar later vluchtte ze opnieuw de heuvels in.

Hun verzet is nog steeds actueel, want het onrecht als gevolg van het slavernijverleden werkt door in onze samenleving tot op vandaag.

Ik moet denken aan jonge mensen van kleur die moeilijk aan werk kunnen komen, of een discotheek niet in mogen.

Kinderen van ouders met een niet-westerse achtergrond die een lager schooladvies krijgen dan hun witte klasgenootjes.

Aan de vele vrouwen – en ook mannen, overigens – die door de Belastingdienst ten onrechte als fraudeur werden aangemerkt.

Veel van hen zijn zwarte vrouwen met een Caribische achtergrond, zoals Yuli Minguel.

Zij verloor haar dochttertje door 'de druk die de staat op haar gezin legde'.

Ze werd onmenselijk bejegend door hulpverleners.

Tegenover dit onrecht mogen wij niet zwijgen. Als pastor spreek ik mij in de verkondiging van het evangelie hiertegen uit. Omdat God, zoals Jesaja laat zien, altijd aan de kant staat van mensen die gemarginaliseerd worden. Aan de kant van onschuldige mensen die geslachtoffer worden door een systeem van institutioneel racisme.

ROSALIENE:

Hoezeer racisme onderdeel is van onze samenleving, en dat dat ook implicaties heeft voor mij, realiseerde ik me toen ik drie jaar geleden, onvoorbereid, in m'n eentje op de grote Black Lives Matter-demonstratie in het Nelson Mandela-park belandde.

Het was midden in de coronatijd en we stonden wat onwennig ieder in onze eigen veilige, op de grond gespoten anderhalve meter cirkel.

De spreker op het grote podium tegenover me nodigde ons uit om degenen die naast, voor, achter ons stonden in stilte even kort aan te kijken.

Terwijl ik dat deed zag ik de woede en pijn van vele generaties op de gezichten van zwarte mensen om me heen.

Ik zag ook strijd lust en hoop op een toekomst waarin we allemaal gelijk zijn.

Ik zag mijn eigen verlegenheid weerspiegeld op andere witte gezichten.

Vanaf dat moment was ik niet langer een anonieme sympathisant: ook ik werd gezien, de ander zag mij staan.

Toen we door een volgende spreker met een verwijzing naar een tekst van dezelfde profeet Jesaja werden opgeroepen om niet langer te zwijgen en op te staan voor vrede en gerechtigheid, realiseerde ik me dat mijn blik op de realiteit, wat ik doe of laat, alles uitmaakt.

Binnen een half uur loste de mensenmenigte – er waren ruim 11.000 aanwezigen – op en keerde iedereen terug naar huis. Mét hetzelfde voornemen in hun hart en lijf.

Dat deze wereld niet kan blijven zoals 'ie is.

Dat de verhalen van generaties ontmenselijking verteld moeten worden.

Dat mensen die vrij zijn, hun eigen verhaal vertellen, en mensen die gewaardeerd worden, in een samenleving leven waar hun verhaal een plaats heeft.

Dat het doorbreken van patronen van generaties lange ontmenselijking niet alleen vraagt om het bijsturen van wetten, politiek, cultuur en religieuze overtuigingen.

Maar evengoed een werk is van alledaagse gebaren en gesprekken.
En dat verandering misschien wel juist daar begint.

Het betekent voor mij als predikant en vertegenwoordiger van de kerk dat ik niet alleen volmondig het gruwelijke verleden en de rol van kerk en theologie daarin erken.
Maar ook dat ik vanuit mijn rol en persoonlijk, verantwoordelijkheid neem voor de doorwerking ervan in racisme en ongelijkheid vandaag.
Iets dat veel verder en dieper gaat dan excuses aanbieden en vragen of we 'nu weer oké zijn?'

Mij helpt het bidden van het Onze Vader – een van de bekendste teksten uit de bijbel, een universeel gebed – om me steeds opnieuw af te stemmen op de intentie om mijn verantwoordelijkheid te nemen.

Om te leven volgens Gods wil, die door Jezus Christus volbracht is en ook vandaag gestalte krijgt waar Gods rijk van recht en vrede voor alle mensen gerealiseerd wordt.

DUNCAN:

Voor mij is bidden daarom iets wat je niet alleen met woorden doet, maar ook met daden. Daden van liefde en gerechtigheid. Want daarmee heiligen wij Gods naam. Ieder mens is geschapen naar het beeld van God. Sommigen zeggen ook dat God in ieder mens woont. Daarom moet ieder mens met respect behandeld worden, en recht gedaan worden. Daarmee eren wij God die in ieder mens woont. Zo heiligen wij Gods Naam.

Maar, zoals in de periode van het slavernijverleden, wordt ook in onze huidige tijd Gods naam ontheilgd. Dat gebeurt door het leed dat mensen elkaar, anderen en de schepping aandoen. Wanneer wij bidden: 'Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel', dan zie ik daarin een aansporing om hier op aarde te werken aan het gestalte geven van Gods Koninkrijk. Dat is een koninkrijk van vrede en gerechtigheid voor iedereen. Die vrede kan alleen manifest worden wanneer mensen elkaar met respect en begrip bejegenen. Daarom ben ik zo gemotiveerd om bij te dragen aan Keti Koti-dialogen tussen zwarte en witte mensen. Tussen mensen van verschillende kleuren, achtergronden en geloven. Want pas wanneer wij elkaar verstaan, begrip hebben voor elkaars achtergrond, kunnen wij met elkaar bouwen aan een gemeenschappelijke toekomst.

ROSALIENE:

Juist met het oog op die gemeenschappelijke toekomst maakt het uit op welke macht of kracht ik me afstem: wat ik vandaag doe of laat kan het verschil maken tussen recht of onrecht, onderdrukking of bevrijding.
We hebben collectieve én individuele verantwoordelijkheid, zowel in de erkenning van de ontmenselijking toen en nu, als in het nemen van verantwoordelijkheid om het anders te doen en wezenlijk veranderingen te bewerkstelligen.

DUNCAN:

Als kerken worden we aangesproken om slachtoffers van onrecht en onderdrukking, gediscrimineerden en gemarginaliseerden recht te doen en te beschermen.

Dit betekent dat we niet kunnen blijven waar we zijn.

Het is aan jou en mij, aan ons allemaal om ervoor te zorgen dat een nieuwe generatie opgroeit met kennis van het gedeelde slavernijverleden.

En hoe dit verleden leed met zich meebracht en ook nu brengt voor zwarte én witte mensen. Dat is een blijvende verplichting voor nu en in de toekomst.

ROSALIENE:

We kunnen onmogelijk in ons eentje de dans van het verlangen naar recht en vrede dansen. Daar hebben wij elkaar voor nodig. Zwart én wit. Jij en ik.

U, jullie wij allemaal.

Alleen samen kunnen we een toekomst tegemoet gaan, waarin de tranen van leed wegvloeien. En ruimte ontstaat voor tranen van herkenning, geraakt zijn en elkaar durven aanraken. Tranen van heling. Van een nieuw begin.

Zending

R: Met hoop en vertrouwen mogen wij van hier gaan,
ieder naar onze plek in deze wereld,
onder de zegen van de goede God,
die ons uitnodigt
tot verzoening en vernieuwing.

Zegen

D: Moge de Eeuwige u met liefde omarmen,
en vriendelijkheid uit u laten vloeien.

R: Moge de Eeuwige een vuur van moed in u ontsteken
en u vormen tot doeners van gerechtigheid.

D: Moge de Eeuwige u ruimhartigheid schenken
en volharding om de eenheid te blijven zoeken.

R/D: Zo zegene u de barmhartige God,
Vader, Zoon en heilige Geest.

A - men, a - men, a - men.